

Beowulf a Britská knihovna v Londýně, dobrodružná cesta nejstarší anglické literární památky do Britské knihovny Britského muzea v Londýně

*Konec pozemské poutí čeká na každého,
nechť tedy hrdinu po právu ověncí před
smrtí sláva, ta nejcennější odměna
bojovníku.*

Z eposu *Beowulf*, verš 1386–89

Prostranství The Old Schools Quadrangle v oxfordské knihovně Bodleian Library, založené Thomasem Bodleym (1545–1613). Knihovnu, v níž se dnes nachází na 11 milionů svazků, publikace v e-formátech v to nepočítáje, otevřeli v r. 1602 a v roce 1613, doslova několik dní po Bodleyho smrti, se začalo díky Bodleyho finanční podpoře s její přístavbou a rozšířením, jež zahrnuje právě budovy obklopující The Old Schools Quadrangle.

■

O rukopisu nejstaršího dochovaného staroanglického hrdinského eposu *Beowulf* se dá patrně s jistou dávkou nadsázky tvrdit, že prodělal podobně dobrodružnou pouť jako jeho hrdina Beowulf, bájný chrabří bojovník z Gotlandu, po němž nese tato unikátní literární skladba název. Epos sestávající z 3182 aliterovaných nerýmovaných veršů, v nichž neznámý anglosaský autor líčí rekovné skutky titulního hrdiny, pochází pravděpodobně z 8. století (vznikl asi kolem roku 700, i když jej některé prameny datují až o dvě tři století později).

Příběh vychází z dávných starogermánských pověstí, jež s sebou do Anglie přinesly germánské kmeny Anglů, Sasů a Jutů. Představuje tak nejen jedinečnou literární památku, ale rovněž doklad historického vývoje, kterým Anglie prošla po odchodu Římanů, tedy asi v 5. století. Tehdy na anglické území začaly pronikat již zmiňované germánské kmeny a začalo se zde rovněž šířit křesťanství, a to jak z Říma, tak z Irska. V pohádkově tajuplném Beowulfovi se v důsledku toho působivě mísí biblické obrazy a příměry s pohanskými kulty, pověstmi a pověrami.

Kmeny, které ostrovní říši osídlily po římském záboru, vytvořily později sedm království, jež mezi sebou nepřetržitě bojovala o moc. Zemi navíc oslabovaly vikinské nájezdy, kterým úspěšně čelil až první významný anglický vládce Alfréd Veliký (vládl 871–899), panovník tehdejšího

Wessexu (dnešní jihozápadní Anglie). Jeho obdivuhodné skutky však už patří k jinému příběhu, o němž se více dozvíme později.

Epos *Beowulf* vypráví o hrdinných činech a dobrodružných osudech ušlechtilého a neohroženého Beowulfa pocházejícího z Gotlandu (území v dnešním Švédsku), který neváhá a vydá se na dalekou cestu do dánského království, aby pomohl dánskému králi v boji s netvorem Grendelem. Beowulf ho sice skolí, ale čeká jej ještě boj s Grendelovou pomstychtivou matkou. Nelze si zde nepovšimnout pohádkového motivu souboje s drakem, stejně jako opakování magického čísla tři (epos zachycuje tři rozhodující souboje – s Grendelem, jeho matkou a nakonec s drakem), což je typické pro starogermánské a skandinávské mýty.

Za udatné a ušlechtilé skutky se Beowulfovi po zásluze dostane náležitá odměna – stane se králem Gotlandu. Vládl by v něm patrně šťastně až do konce svých dní, nebýt dalšího draka, který pro změnu ohrožuje Beowulfovo vlastní království. Je to netvor tak úděsný, že se mu nikdo neodvážívá postavit – čelit mu dokáže pouze neohrožený Beowulf s mladým bojovníkem Wiglafem. Tentokrát se souboj s drakem stane hrdinnému Beowulfovi osudným a neohrožený vládce Gotlandu posléze podlehne zranění, které v boji utrpěl. Místo věčného odpočinku nalezne v mohyle na břehu moře, kam je uložen jeho popel s pokladem nedozírné ceny. Podobné mohyly můžeme dodnes spatřit nejen ve Skandinávii, ale i v Anglii.

Skladba o Beowulfovi nebyla – stejně jako ostatní staré germánské ságy – určena ke čtení, ale k recitování, obvykle za doprovodu tehdejší harfy, a byla proto napsána aliterovaným nerýmovaným veršem, který se obvykle dělil na půlverše. Slova, na nichž byl důraz, začínala stejnou hláskou. Aliterace je dodnes oblíbeným básnickým prostředkem anglického písemnictví.

Nejstarší písemný záznam o Beowulfových dobrodružstvích se dochoval v jediném rukopisu v Nowellském kodexu, který nese jméno po původním majiteli Laurenci Nowellovi (asi 1515–1571), starožitníku a hlavně lingvistovi se zájmem o anglosaské období a jazyk (Novell je autorem prvního anglosaského slovníku), jenž získal nejstarší anglický epos pravděpodobně v r. 1563. Nowellský kodex pak doputoval do unikátní sbírky středověkých rukopisů, kterou shromáždil Robert Bruce Cotton (1570–1631). Cottonova jedinečná knihovna, děděná z generace na generaci, byla bohatší než královská, ale v r. 1731 ji téměř zničil rozsáhlý požár. Značně poškozen byl tenkrát i epos o Beowulfovi. Odborného restaurování se rukopis dočkal mnohem později, kdy už byla škoda způsobená požárem nezvratná.

Na staroanglický epos se pak pozapomnělo. Znovu jej objevil až islandský badatel Grímur Jónsson Thorkelín, který Beowulfa v roce 1851 vydal tiskem. Beowulfův hrdiný osud, jeho dobrodružství a odvážné skutky si opět zcela podmanily čtenáře a své kouzlo neztratily dodnes. Epos se dočkal mnoha vydání (a také filmového zpracování), ale

Tayloriana, Taylor Institution v oxfordském Ashmolean Museum, knihovna zasvěcená studiu evropských jazyků.

původní originál jediného rukopisu se dochoval pouze v Britském muzeu (*British Museum*), respektive v jeho knihovně, jež se od roku 1973 stala Britskou knihovnou (a tu v roce 1998 přestěhovali do St. Pancras v Londýně).

Britské muzeum, které dnes najdeme v londýnském Camdenu na Great Russell Street, vzniklo na základě bohatých soukromých sbírek lékaře a vědce Hanse Sloanea (1660–1753). Ten působil jako osobní lékař královny Anny

Nejstarší britské univerzitní muzeum Ashmolean Museum v Oxfordu vznikalo v letech 1678–83 a jeho základem se staly sbírky Eliase Ashmolea.

a králů Jiřího I. a Jiřího II., byl šikovný a dokázal se finančně zajistit obratnými investicemi. Nejedno místo v Londýně dnes proto nese jeho jméno (např. Sloane Square nebo Hans Crescent). Do dějin se mimo jiné zapsal i tím, že si z pobytu na Jamajce přivezl recept na přípravu kakaa, které si rychle vydobýlo značnou oblibu.

Sloane byl vášnivým sběratelem nejen knih, ale i nejrůznějších objektů. Jeho barvitá sbírka, pověstný *cabinet of*

curiosities, se rozrostla výhodným skupováním dalších sbírek do úctyhodných rozměrů a v době, kdy se Sloane odstěhoval „na penzi“ do Chelsea, dosáhla vskutku majestátního rozsahu – obsahovala na 40 000 knih, tisíce vzácných rukopisů, množství obrazů a staroegyptské i antické památky.

Sloane se obával, že výsledek jeho celoživotního sběratelského úsilí bude po jeho smrti rozprodán jednotlivým sběratelům, a sbírku proto přenechal, ovšem za tučný obnos, králi Jiřímu II., aby se shromážděné cennosti uchovaly národu. Tím byl položen základ Britskému muzeu (zakládací listinou podepsal v roce 1753 Jiří II.). Ke Sloanově obdivuhodné sbírce král později připojil vlastní knihovnu, kde se nacházela také díla z Cottonovy knihovny včetně eposu o Beowulfovi, který tak doputoval až do Britského muzea a odtamtud do Britské knihovny.

Britské muzeum se v roce 1857 dočkalo velkolepé čítárny (Reading Room), již v roce 1854 navrhl Sydney Smirke (rekonstrukce proběhla v r. 2000). Mezi pravidelné návštěvníky čítárny patřil Arthur Conan Doyle nebo Bram Stoker – a nelze nezpomenout, že právě zde sepisoval svá díla Karel Marx. Lenin se tu při návštěvách zapisoval nenápadným pseudonymem Jacob Richter.

Britské muzeum může být největší, ale není nejstarší. Tím je nejen v Británii, ale na celém světě univerzitní *Ashmolean Museum* v Oxfordu (Beaumont Street). I to vzniklo ze soukromé sbírky. Oxfordské univerzitě ji v r. 1677 věnoval Elijas Ashmole a vedle seriózních exponátů se v ní skrývají

fantastické poklady, například lucerna Guye Fawkesa, jenž chtěl v roce 1605 vyhodit do povětří londýnský parlament.

Vraťme se však ještě do Britského muzea. Zde se totiž nachází část dalšího unikátního rukopisu, který patří k základním kamenům anglické literatury. Jde o dílo *Historia ecclesiastica gentis Anglorum* (*Církevní dějiny anglického lidu*), sepsané kolem roku 731 mnichem Bedou, zvaným Venerable nebo také Saint (tedy Ctihodný či Svätý). Ten žil přibližně v letech 672–735, a to převážně v northumberlandském klášteře Jarrow, kde se stal mnichem ve svých třiceti letech, jak to sám zaznamenal pro budoucí generace. Latinsky sepsaná kronika se dočkala mnoha opisů a jeden ze zlomků textu se nyní nachází právě v Britském muzeu.

Beda se ve svém obdivuhodném díle samozřejmě zabývá hlavně církevními dějinami – zajímavě kupříkladu pojednává střet „římského“ křesťanství šířeného z evropské pevniny s křesťanstvím irských mnichů. Stejně přínosné je však i jeho líčení anglického historického vývoje. K jedinečnosti díla výrazně přispívá barvitý styl a poutavé historky ze života, jimiž autor osvěžuje vážný výklad. Díky Bedovi se navíc dochovalo svědectví o životě a tvorbě prvního anglického básníka Caedmona. Půvabný příběh o prostáčkovi Caedmonovi v Bedově pojetí dokládá, že snít se někdy vyplácí. A to doslova.

Chudý a nepříliš vzdělaný Caedmon byl pasákem stád patřících klášteři *Streonsalh* (dnešní Whitby Abbey), a to asi v letech 657–680. Rád by uměl stejně jako jeho vrstev-

níci skládat a zpívat krásné písně a doprovázet se přitom na harfu, postrádal však dostatečné nadání. Když jednou celý usoužený po celodenní dřině usnul, zdál se mu živý sen, v němž ho navštívil anděl se zvěstováním, že se mu od nynějška dostane jako pěvci požehnání. Byla to pravda. Caedmon procitl jako básník a jeho tvorba dosáhla takové proslulosti, že jeho jméno vstoupilo do dobových kronik. Tématem Caedmonových básní byly biblické příběhy, které slýchal od mnichů v klášteře, kam posléze sám vstoupil.

Navštívíme-li tedy Britské muzeum s Britskou knihovnou, naskytne se nám jedinečná příležitost setkat se s třemi nejvýznamnějšími osobnostmi nejstarší anglické literatury – s hrdinným Beowulfem, historikem Bedou a prvním anglickým básníkem Caedmonem, bývalým klášterním pasáčkem.

A nezbude nám než užasnout, jak překvapivě nadčasový odkaz nám zanechali.